

TARPTAUTINĖS JUNGTINĖS VEIKLOS SAMPRATA TARPTAUTINĖJE
PRIVATINĖJE TEISĖJE

Laimonas Marcinkevičius *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4512
Elektroninis paštas tek@mruni.eu

Pateikta 2007 m. spalio 11 d., parengta spausdinti 2007 m. lapkričio 29 d.

Santrauka. Šiame straipsnyje lyginamuoju aspektu analizuojama tarptautinės jungtinės veiklos kilmė ir samprata Lietuvoje, JAV ir Kanadoje, tarptautinėje verslo teisėje. Straipsnis susideda iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje siekiant atskleisti šio reiškimo esmę apžvelgiama tarptautinės jungtinės veiklos kilmė ir sampratos raida. Antrojoje straipsnio dalyje nagrinėjama tarptautinė jungtinė veikla pagal JAV, Kanados ir tarptautinę verslo, taip pat Lietuvos teisę. Tiriama pagrindiniai tarptautinės jungtinės veiklos požymiai ir dažniausiai pasitaikančios tarptautinės jungtinės veiklos formos – bendra įmonė ir sutartinė jungtinė veikla. Straipsnis baigiamas pateikiant tarptautinės jungtinės veiklos, suformuluotą kaip ji suprantama tarptautinėje privatinėje teisėje, apibrėžimą bei pagrindines išvadas.

Pagrindinės sąvokos: jungtinė veikla, bendra įmonė, užsienio investicijos, tiesioginės investicijos, ūkinė bendrija.

ĮVADAS

Dėl išaugusios pasaulio ekonomikos globalizacijos įmonės vis dažniau veikia toli nuo tos valstybės, kurioje jos buvo įsteigtos. Yra įmanomos įvairios verslo bendradarbiavimo formos investuojant užsienio šalyje – bendra įmonė, jungtinė veikla, aljansas, konsorciumas – ir jos visos pasaulio literatūroje apibendrintai vadinamos vienu anglišku terminu „*joint venture*“. Tačiau niekur nėra pateikiama tikslaus ir vienareikšmio teisinio šio termino apibrėžimo.

Šiame straipsnyje minėta angliška sąvoka „*joint venture*“ verčiama ir vartojama plačiaja jos prasme kaip „jungtinė veikla“, kadangi ji iš tiesų apibūdina sienų nepaisantį ekonominį stebuklą [15, p. 27], nepaprastą reiškinį [13, p. 3], apima vos ne kiekvieną bendradarbiavimą, kuriuo siekiama tam tikrų ekonominių rezultatų, ir yra neatskiriama judėjimo link pasaulinės plėtros dalis. Tik tada, kai kalbama apie atskiras jungtinės veiklos formas, pasitaikančias įgyvendinant užsienio investicijų

projektus, vartojamos konkrečios jas apibrėžiančios sąvokos.

Teisiniai šio reiškimo aspektai tampa vis reikšmingesni, nes sienas peržengiantys tarpusavio santykiai dažniausiai yra susiję su mažiausiai dviejų valstybių teisine sistema, taigi ir su tarptautinės privatinės teisės reguliuojamais taikytinos teisės aspektais.

Tarptautinės jungtinės veiklos samprata Lietuvos teisinėje literatūroje dar neanalizuota. Užsienio literatūroje tarptautinė jungtinė veikla dažniausiai tyrinėjama ekonomikos ar strateginio valdymo kontekste. Iš užsienio autorių paminėtini M. Sornarajahas, I. Hewitt'as, J. Lang Temple'as, A. Guttermanas, J. Venitas, S. R. Göthelis ir kai kurie kiti. Naujausi tarptautinės jungtinės veiklos teisiniai tyrinėjimai dažniausiai apsiriboja konkurencijos teisės aspektais.

Pastaraisiais metais Europos vadybos tyrinėtojų darbuose pasirodė nuomonių, kad bendros įmonės nyksta visoje Rytų bei Vidurio Europoje. Tačiau tai paneigia tik priimtas Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymas, iš esmės įtvirtinantis strateginio investicinio projekto įgyvendinimą tarptautinės jungtinės veiklos – bendros įmonės būdu.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedros lektorius.

Visos šios priežastys skatina detaliau analizuoti tarptautinę jungtinę veiklą.

Šiuo straipsniu siekiama atskleisti tarptautinės jungtinės veiklos esmę remiantis jos kilmę ir požymiais, nurodomais užsienio valstybių (JAV, Kanados) ir tarptautinėje verslo bei Lietuvos teisėje, taip pat suformuluoti aktualiausia jungtinės veiklos, kaip ji suprantama tarptautinėje privatinėje teisėje, apibrėžimą. Tyrimo objektas – teisinė, ekonominė ir vadybos literatūra, teisės aktai, teismų praktika. Rašant šį straipsnį taikyti istorinis, loginis-analitinės, sisteminės analizės, lyginamasis ir kiti metodai.

1. TARPTAUTINĖS JUNGTINĖS VEIKLOS KILMĖ IR RAIDA

Jungtinė veikla verslo pasaulyje žinoma jau labai seniai. Jos šaknys siekia net senovės laikus, kai jungtine veikla užsiėmė pirkliai iš Babilono, Egipto ir Finikijos. Tačiau „jungtinės veiklos“ kaip teisinės sąvokos tikslė kilmė nėra žinoma. Kai kurie mano, jog jos kilmės šaknys glūdi JAV – čia teismų sprendimuose sąvoka „jungtinė veikla“ pirmą kartą pavartota 1808 m. – abiem atvejais šalys ginčijosi dėl finansinių užjūrio prekybos ataskaitų [15, p. 30].

Šeštajame dešimtmetyje jungtinė veikla sustiprino tarptautinį bendradarbiavimą visose pramonės srityse, ypač chemijos ir naftos pramonėje. Tačiau tuometiniai teisės mokslų tyrinėjimai dažniausiai baigdavosi išvada, kad jungtinė veikla yra ūkinių bendrijų rūšis, atskiriama tik neaiškiais apimties, verslo trukmės ar tęstinumo sumetimais, o tai labiau yra susiję su mastu, o ne su esminiais rūšies skirtumais. Todėl esą neįmanoma suformuluoti požymių, kurie įtikinamai atskirtų jungtinę veiklą nuo partnerystės [34, p. 874].

Nuo aštuntojo dešimtmečio vidurio jungtinės veiklos sąvoka ir traktavimas pradėjo keistis. Jungtine veikla pradėta pripažinti verslo susitarimus, kai du ar daugiau savininkų sukuria atskirą subjektą – ūkinę bendriją arba uždarąją akcinę bendrovę [24, p. 142].

Šiandien tarptautinė jungtinė veikla visuotinai pripažįstama svarbia strateginių aljansų rūšimi [23, p. 298], tapusia pagrindine įėjimo į naujas pasaulines rinkas forma [13, p. 221] ir viena pagrindine šiuolaikinių užsienio investicijų formų [32, p. 132]. Jos populiarumą patvirtina ir 2004 m. atlikti tyrimai. Nustatyta, kad 2/3 apklaustų bendrovių pripažino aljansus „esminiais arba labai svarbiais“ jų bendrovių strateginiams tikslams, tuo tarpu prieš trejus metus taip manė tik 1/4 respondentų; 1/4 respondentų tikėjosi, jog per ateinančius trejus metus aljansai bus daug svarbesni negu bendrovių susiliejimai ir įsigijimai [19, p. 3–4].

Apibendrinant pasakytina, kad tarptautinė jungtinė veikla kilo iš bendrai vykdomos sienas kertančios rizikingos veiklos, susijusios su verslu ir investicijomis. Istoriškai tarptautinė jungtinė veikla įvairiausiomis jos formomis paprastai buvo pasirenkama dėl siekio paskirstyti numatomas rizikas, sujungti materialius ir nematerialius išteklius, galiausiai pasinaudoti masto ekonomija bei įgyti vietinį tapatumą arba patirtį, galintį pa-

dėti įeiti į kitos valstybės rinką; arba tiesiog dėl būtinybės laikytis vietos įstatymų, reikalaujančių turėti vietos partnerį.

2. TARPTAUTINĖS JUNGTINĖS VEIKLOS APIBRĖŽIMAS

2.1. Sąvokos apibrėžimas pagal JAV ir Kanados teisę

Jungtinė veikla JAV materialiojoje teisėje nėra apibrėžta teisės aktuose. Tik teismų praktikoje ilgainiui buvo išplėtoti tam tikri požymiai, būdingi jungtinei veiklai ir pripažįstami literatūroje. Byloje *Rehnbergas prieš Minnesota* Minesotos Aukščiausiasis Teismas dar 1952 m. pateikė šiuos jungtinės veiklos požymius:

- įnašas: šalys kažkokioje bendroje veikloje turi sujungti savo pinigus, turtą, laiką arba žinias. Tačiau čia paminėtas įnašas neprivalo būti vienodas arba tos pačios rūšies.
- bendroji nuosavybės teisė bei kontrolė: visos šalys turi turėti turtinį interesą ir bendrą kontrolės teisę į veiklos metu naudojamą turtą;
- pelno pasidalijimas (tačiau nebūtinai ir nuostolių pasidalinimas): turi būti rašytinė sutartis arba numanomas susitarimas dėl pelno, bet nebūtinai dėl nuostolių dalybų;
- sutartis: čia turi būtina aiški ar numanoma sutartis, parodanti, kad partneriai iš tiesų ėmėsi bendros rizikingos veiklos.

Vėliau Niujorko apeliacinis teismas byloje *Chalmers'as prieš Eatoną* aiškiai išdėstė, kad jungtine veikloje pelnas gali būti gaunamas ir be ūkinės bendrijos ar akcinės bendrovės: „Jungtinė veikla apibrėžiama kaip specifinė mažiausiai dvių asmenų sąjunga, kurioje susitarus bus siekiama pelno nekuriant bendrijos ar korporacijos“.

Taip pat JAV teismai dažnai pripažįsta, kad jungtinei veiklai teisine prasme dar būdingas tikslo apribojimas vieninteliu verslu ar *ad hoc* įmone [26, p. 6–7]. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju terminas „jungtinė veikla“ suprantamas griežtąja teisine prasme [26, p. 47].

Ekonominėje kalboje ilgainiui įsigaliojo dar kita jungtinės veiklos sąvoka – akcinė jungtinė veikla arba jungtinės veiklos akcinė bendrovė (korporacija). Viena vertus, ji apibūdina jungtinę veiklą jos tikrąja prasme, o kita vertus – kaip specifinę įmonės formą. Be kita ko, ši sąvoka apibrėžia mažiausiai dvių įmonių bendradarbiavimą vienoje akcinėje bendrovėje. Tačiau komercinė praktika tokią jungtinę veiklą dažniau vadina jungtinės veiklos akcine bendrove.

Kaip nurodoma Kanados civilinės teisės doktrinoje, dažniausiai būtent įmonės kuria bendrijas, ypač kai sumanyta įgyvendinti pavienį projektą. Tokiu atveju partnerystė vadinama jungtine veikla – terminu, neturinčiu aiškios, vienareikšmės teisinės reikšmės. Iš esmės jungtinė veikla gali būti partnerystė, suformuota kaip viena įmonė, arba susitarimas, kurio atveju beveik nelieka partnerystės ta tikrąja šio žodžio prasme ir kiekviena šalis vykdo savo komercinę veiklą, tačiau šios šalys yra susijusios tam tikrais sutartiniais santykiais. Pa-

gal Kanados investicijų aktą jungtinė veikla reiškia dviejų ar daugiau asmenų arba įmonių susivienijimą, kuriame šie santykiai tarp asocijuotų asmenų ar įmonių pagal galiojančią Kanados teisę nesukuria bendrovės, ūkinės bendrijos ar patikėjimo bendrovės ir kuriame, esant investicijoms, kurioms minėtas aktas taikomas, visos nepaskirstytos nuosavybės turtinės teisės, susijusios su Kanadoje vykdomo verslo turtu arba vieneto, esančio investicijų subjektu, balsavimo teisės nuosavybės teise priklauso visiems susijungusiems asmenims arba vienetams.

Kanados teismai dažnai aiškina jungtinę veiklą turint daug bendrų bruožų su ūkine bendrija, tačiau jungtinė veikla labiau turėtų būti formuojama, kai būtina įgyvendinti tam tikrą projektą, o ne tada, kai veiklos laikas yra ne toks apibrėžtas [21, p. 191]. Kanados teismų praktikoje jungtinė veikla suprantama kaip susivienijimas (asociacija) asmenų, kurie sudarydami sutartį susitaria kartu vykdyti tam tikrą verslo projektą sujungdami savo išteklius ir dalydamiesi iš to gautą pelną. Tačiau kaip atkreipia dėmesį Kanados tyrinėtojai, jungtinė veikla gerokai skiriasi nuo partnerystės ir kitų veiklos formų: ūkinėje bendrijoje (partnerystėje) turtas priklauso pačiai bendrijai, o jungtinėje veikloje – atskiroms jos dalyvaujantiems šalims; nuo partnerystės modelio skiriasi ir atsakomybė: jungtinės veiklos partneris nėra automatiškai susijęs ir atskirai atsakingas už visos veiklos skolas; be to, partneris negali būti apribotas kitos šalies veiksmams [36, p. 17].

Taigi apibendrinant pasakytina, kad pagal JAV ir Kanados teisę jungtinė veikla yra specifinė mažiausiai dviejų asmenų sąjunga, kurios dalyviai susitaria kartu siekti pelno, imdamiesi ne ilgalaiškės veiklos, o dažniausiai tam tikro konkretaus projekto. Tuo tikslu jungtinės veiklos partneriai sujungia savo įnašus, nustato bendrą nuosavybės teisę ir veikia vien remdamiesi sutartimi (sutartinė jungtinė veikla), nebūtinai kurdami savarakišką subjektą, pavyzdžiui, akcinę bendrovę (akcinė jungtinė veikla, jungtinės veiklos akcinė bendrovė). Manytina, kad tokia akcinė jungtinė veikla tam tikra prasme taip pat gali būti vadinama bendra įmone.

2.2. Sąvokos apibrėžimas pagal tarptautinę verslo teisę

Tarptautinėje verslo teisėje, kaip ir JAV teismų praktikoje, nusistovėjo plati jungtinės veiklos samprata. Jungtine veikla vadinamas paprasčiausias verslo susitarimas tarp mažiausiai dviejų fizinių arba juridinių asmenų (pavyzdžiui, akcinių bendrovių, ūkinių bendrijų ir kt.) dėl bendro dalyvavimo a) įgyvendinant atskirą sandorį ar jų grupę, naudą visoms šalims arba b) tam tikroje komercinėje įmonėje, kurioje šalys tarpusavyje dalijasi pelną ir nuostolius [17, p. 1]. Todėl gali susidaryti išpūdis, kad jungtine veikla galime laikyti bet kokios formos susijungimą siekiant plėtoti tam tikrą veiklą arba net bet kokią komercinę sutartį tarp dviejų ar daugiau šalių. Tačiau dažniausiai tarptautinėje verslo teisėje pasitaikantis ir literatūroje jungtine veikla vadinamas šiuos požymius turintis verslo bendradarbiavimas:

1. Sutartimi paremtas susitarimas. Jungtinė veikla yra kuriama aiškiais ar numanomomis sutartimis, apimančiomis vieną ar daugiau susitarimų, įtraukiančių du ar daugiau asmenų arba įmonių, susivienijančių siekti tam tikro verslo tikslo.

2. Apibrėžtas ribotas tikslas ir trukmė. Jungtinės veiklos kuriamos tam tikram tikslui, kurį galima apibrėžti, ir paprastai yra skirtos ribotam laikotarpiui. Todėl, pavyzdžiui, jungtinės veiklos tikslui įgyvendinti įsteigta įmonė literatūroje dar vadinama projekto arba projektų įgyvendinimo įmone. Tiesa, palyginus jungtinę veiklą su kitomis vien sutartinėmis verslo bendradarbiavimo formomis, pastebėta, kad jungtinė veikla paprastai kuriama, kai planuojamas didesnės apimties ir/ar ilgesnio termino bendradarbiavimas.

3. Bendras turtinis interesas ir bendra nuosavybė. Kiekvienas jungtinės veiklos dalyvis įneša savo turtą, pinigus ir kitą turtą ar organizacinį kapitalą siekdamas bendro ir apibrėžto verslo tikslo. Todėl jungtinė veikla nėra vien tik sutartinis ryšys, įnašai greičiau yra atliekami į naujai įkurtą verslo įmonę, paprastai akcinę bendrovę, uždarąją akcinę bendrovę ar bendriją [17, p. 2]. Būtent dėl šios priežasties tarptautinėje literatūroje jungtinė veikla dar vadinama „bendra įmone“. Pagal vieną aiškesnių apibrėžimų, kurią pateikia Youngas ir Bradfordas, bendra įmone yra laikoma akcinė bendrovė, ūkinė bendrija ar kita įmonė, kurią įsteigia dvi ar daugiau įmonių, asmenų ar organizacijų, iš kurių bent vienas yra veikiantis subjektas, siekiantis išplėsti savo veiklą tam, kad būtų vykdomas naujas pelningas nuolatinio pobūdžio verslas. Apskritai kalbant, nuosavybė yra padalijama tarp daug dalyvių pasiskirsčiusių vienodai akcijų (dalių) [35, p. 547]. Kai kur literatūroje pasiskirstomam akcijų skaičiui skiriama dar daugiau dėmesio, o bendra įmone yra laikoma tik bendrovė, kurioje akcijos paskirstytos po lygiai tarp abiejų jos dalyvių (*50/50 bendrovė*). Jungtinę bendrą įmonę būtina atriboti nuo kitų verslo bendradarbiavimo susitarimų, todėl pagrindu pripažįstamas dalyvių integruotumo laipsnis. Tokiu atveju bendra įmone, kaip ir aljansu, laikomas bendradarbiavimas, pasižymintis dideliu dalyvių integruotumo laipsniu, tačiau dar nėra visiškai susiliejęs ar įsigijimas [19, p. 8]. Vis dėlto manytina, kad toks apibrėžimas pernelyg susiaurina bendros įmonės sampratą.

4. Bendri finansiniai ir nematerialūs tikslai bei uždaviniai. Jungtinės veiklos dalyviai dalijasi bendrais lūkesčiais dėl planuojamų finansinių ir nematerialių jungtinės veiklos tikslų ir uždavinių pobūdžio bei apimties [17, p. 3]. Jungtinė veikla, apimanti visus verslo ciklo aspektus (arba bent kiekvieną iš lygių, kurio veikla iki jungtinės veiklos buvo vykdoma), įskaitant gamybą, distribuciją, rinkodarą ir prekybą, yra laikoma visiškai integruota jungtine veikla [33, p. 254]. Kaip dalinis veiklos įkūrėjų susiliejęs visiškai integruota jungtinė veikla patenka į konkurencijos teisės (ypač koncentracijų kontrolės) teisinio reguliavimo sritį, kaip ir įmonių susiliejęs ar įsigijimas. Kita vertus, jungtinė veikla gali apsiriboti tam tikromis funkcijomis, pavyzdžiui, bendra plėtra, jungtine gamyba arba bendra pirminių įmonių rinkodarą [25, p. 388].

5. Pelno, nuostolių, valdymo ir kontrolės pasidalijimas. Jungtinės veiklos dalyviai dalijasi tam tikrą galią nustatyti finansinį ir nematerialų pelną bei nuostolius, taip pat tam tikras jungtinės veiklos valdymo ir kontrolės teises. Bendrosios įmonės partneriai turi bendrai valdyti savo įmonę ir patys nulemti jos veiklą. Šiuo atveju nepakanka vien to, kad bendraturčiai darytų įtaką įmonės veiklai būdami vien tik dalininkais arba akcininkais, pavyzdžiui, balsuodami juridinio asmens dalyvių susirinkime [15, p. 37].

Tarptautine bendra įmone arba tarptautine jungtine veikla pasaulio praktikoje įprasta vadinti atskirą teisinį organizacinį subjektą, kuriame savo dalis turi dvi ar daugiau pirminių įmonių, iš kurių bent vienos vadovybė yra kitoje šalyje nei vykdoma jungtinė veikla. Šis subjektas paklūsta jungtinei kontrolei savo pirminių įmonių, kurios tarpusavyje yra nepriklausomos tiek teisine, tiek ekonomine prasme [35, p. 133].

Kaip pripažįsta paprotinė tarptautinė teisė, valstybė turi teisę kontroliuoti kapitalo judėjimą į jos teritoriją, reguliuoti visus klausimus, susijusius su tos valstybės ribose esančio turto įsigijimu ir perleidimu, nustatyti sąlygas, kuriomis fiziniai ar juridiniai asmenys vykdo ekonominę veiklą, bei kontroliuoti užsienio subjektų išitraukimą ir veiklą [22, p. 107]. Šis principas įtvirtintas Tarptautinio Valiutos Fondo steigimo įstatuose, nustatančiuose, jog valstybės narės gali įgyvendinti bet kokią kontrolę, kuri būtina kapitalo judėjimui reguliuoti. Taigi bendros įmonės gali būti steigiamos ir vien dėl užsienio investicijų teisės aktų reikalavimų. Tačiau bendrų įmonių, kurios įsteigtos vadovaujantis ne sutarties šalių laisvės principu, negalima vadinti jungtine veikla.

Tarptautinėje verslo teisėje žinoma ir kita jungtinės veiklos forma. Įėjimui į užsienio rinkas, kaip alternatyva bendrai įmonei, dukterinei bendrovei ar įsigijimui, yra pripažįstama vadinamoji „sutartinė jungtinė veikla“. Sutartine jungtine veikla paprastai vadinamas mažiausiai dviejų vienas nuo kito nepriklausomų savarankiškų asmenų bendradarbiavimas, paremtas vien pasirašyta sutartimi. Šiuo atveju partneriai papildomai nesteigia jokie teisiškai nepriklausomo savarankiško subjekto, į kurį jie investuotų savo kapitalą, o visas užduotis pasidalija tarpusavyje arba vykdo jas bendrai. Jungtinei veiklai paprastai vadovauja abu partneriai, tarpusavyje jie dalijasi pelną ir nuostolius. Tokia bendradarbiavimo forma dažniausiai taikoma pavieniams laikiniems ketinimams ar specialioms funkcijoms. Į anksčiau aptartą bendrą įmonę sutartinė jungtinė veikla yra panaši tuo, kad ir čia šalis susitaria bendradarbiauti, įdėdamos savo darbą, paslaugas ir žinias, kad pasiektų techninius, gamybos ar pardavimo tikslus. Tačiau skirtingai negu bendra įmonė, sutartinėje jungtinėje veikloje jos išlaiko atskirą savo turto bei išteklių nuosavybę [17, p. 10].

Verslo kalboje terminas „jungtinė veikla“ dažnai vartojamas kartu su terminu „strateginis aljansas“ pažymint svarbų verslo interesų suvienijimą viena ar kita forma. Pavyzdžiui, terminas „strateginis aljansas“ vartojamas techniniams mainams, pasidalytų tyrimų susitarimams pavadinti. Tačiau tiek strateginis aljansas, tiek ir kitų formų sutartinė jungtinė veikla laikytina jungtine

veikla tik kalbant apie ją plačiąja, dažniausiai ekonomine prasme.

Nuo jungtinės veiklos bet kokia prasme reikėtų atriboti praktikoje neretai pasitaikančias tariamas „jungtinės veiklos sutartis“, kurių dalykas, pavyzdžiui, produkcijos ir prekių tiekimas, paslaugų teikimas, darbų atlikimas ir kita. Ūkinės veiklos sutartis galės būti laikoma jungtinės veiklos sutartimi tik tuo atveju, jeigu ji atitiks šiuos minimalius požymius: pirmiausia, bus numatytas bendras tikslas (projektas), kurį sutarties šalys planuoja pasiekti (įgyvendinti) ir, antra, sutartyje turi atsispindėti tai, kad išskeltam tikslui pasiekti šalys sujungia savo jėgas ir/ar turtą.

Konstatuotina, kad siaurąja prasme jungtinė veikla, skirta ūkinei komercinei veiklai vykdyti, šiuolaikinėje tarptautinėje verslo teisėje reiškia bendrą įmonę, kurią įsteigia partneriai – fiziniai ar juridiniai asmenys, įnešę į ją savo turtą, pinigus ir kitą turtą ar organizacinį kapitalą, iškelę bendrai įmonei konkrečius tikslus ir susitarę dalytis pelną, nuostolius, valdymą bei kontrolę daugiau ar mažiau lygiomis dalimis. Partneriai gali laisvai pasirinkti jiems priimtina įmonės teisinę formą. Tuo tarpu jungtine veikla plačiąja prasme vadinamas susitarimas, kuriuo šalys susitaria veikti bendrai siekdamos tam tikro tikslo arba užsiimdamos tam tikra veikla ir tuo tikslu sujungia savo turtą, darbą ar žinias, tačiau nesteigia naujo teisinio organizacinio subjekto.

2.3. Sąvokos apibrėžimas pagal Lietuvos teisę

Angliškojo termino „*joint venture*“ požymius Lietuvos teisėje istoriškai atitiko dvi sąvokos: „jungtinė veikla“ ir „bendra įmonė“. Pastaruoju metu neretai atsiranda ydingi vertiniai, pvz., „bendroji įmonė ne juridinis asmuo“, „sutartinė bendra įmonė“.

Dviejų ar kelių asmenų susitarimą užsiimti bendra veikla ar bendrai veikti tam tikram tikslui pripažino dar 1964 m. LTSR Civilinis kodeksas. Jungtinės veiklos sutartis buvo reglamentuojama šio kodekso 472 str. ir ja remiantis užsiimti komercine ūkine veikla buvo leidžiama tik įregistravus įmonę. Tuo tarpu bendradarbiauti kitose srityse asmenys galėjo ir neįregistravę įmonės, t. y. vien atitinkamai įforminę tarpusavyje sudertą jungtinės veiklos sutartį. Taigi jau tuomet teisės aktai numatė tiek pačią jungtinę veiklą, tiek ir abi pasaulinėje praktikoje pasitaikančias jos formas: vien sutartinę jungtinę veiklą, leidžiamą ne ūkinei komercinei veiklai, ir bendrą įmonę – remiantis jungtinės veiklos sutartimi steigiamą naują teisiškai savarankišką įmonę ūkinei komercinei veiklai vykdyti. Tiesa, tokia bendra įmonė greičiausiai galėjo būti tik ūkinė bendrija. Be to, tokios jungtinės veiklos dar nebuvo galima vadinti tarptautine jungtine veikla.

V. Mikelėno nuomone, teisiniam santykiui būdingą užsienio, arba tarptautinį, elementą gali lemti įvairios priežastys: santykio subjektas (santykio subjektai gali būti skirtingų valstybių fiziniai ar juridiniai asmenys), santykio objektas (santykio objektas gali būti užsienio valstybėje) ir kitos (28, p. 15). Tarptautine jungtine veikla būtų galima vadinti jungtinę veiklą, kurią vykdo

subjektai iš skirtingų valstybių arba iš tos pačios valstybės kilę subjektai plėtodami bendrą veiklą investuoja užsienio valstybėje.

Tik atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje 1990 m. iš tikrųjų atsirado sąlygos užsienio investicijoms, nes buvo priimti verslui būtini Įmonių, Akcinių bendrovių, Užsienio investicijų ir kiti pagrindiniai įstatymai. Tuomet priimtasis Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas tiesiogiai reglamentavo tarptautinės jungtinės veiklos – bendrų įmonių steigimą ir pripažino jas kaip vieną iš užsienio kapitalo investavimo formų (5, 4 str.). Pagal šio įstatymo 12 str. bendra įmone buvo laikomas Lietuvos Respublikos ūkio subjektas, kurio įstatinio kapitalo dalis priklauso užsienio investitoriumi (investitoriams).

Nuo 1995-ųjų Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose užsienio investicijas, nebeliko sąvokos „bendra įmonė“. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau tekste CK), palyginti su 1964 m. CK, iš esmės skirtingai apibrėžė veiklos vykdymo remiantis jungtinės veiklos sutartimi galimybes. Naujajame CK neliko reikalavimo jungtinės veiklos šalims prieš pradėdant vykdyti ūkinę komercinę veiklą įregistruoti įmonę.

Kyla klausimas, kuria – siaurąja ar plačiąja – prasme jungtinė veikla yra pripažįstama LR teisės aktuose, kokia jungtinės veiklos forma šiuo metu užsienio ir vietos partneriai turi teisę bendradarbiauti įgyvendindami savo investicinius projektus.

Pagal galiojančią Lietuvos teisę angliškąją sąvoką „*joint venture*“ ir jos požymius labiausiai atitinka jungtinės veiklos apibrėžimas, kaip tai reglamentuoja vienas pagrindinių Lietuvos privatinės teisės šaltinių – LR CK 6.969 str. 1 dalis. Tačiau čia pateikiamas teisinis jungtinės veiklos apibrėžimas taip pat nėra vienareikšmis ir pakankamas. Pagal šį straipsnį jungtinė veikla yra sutapatinama su partnerystės sutartimi ir apibrėžiama kaip sutartis, kuria „du ar daugiau asmenų (partnerių), kooperuodami savo turtą, darbą ar žinias, įsipareigoja veikti bendrai tam tikram, neprieštaraujančiam įstatymui, tikslui arba tam tikrai veiklai“.

Pirmiausia, nevienareikšmiškumą lemia šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad jungtinės veiklos sutartimi taip pat kuriamos ūkinės bendrijos. Iš dalies tarsi pripažindama seniausias pasaulio praktikoje žinomas jungtinės veiklos formas – vien sutartinę jungtinę veiklą ir bendrijos (partnerystės) jungtinę veiklą lietuviškoji teisės norma visiškai nutyli apie kitą, ko gero, labiausiai šiuo metu pasaulyje paplitusią – akcinę jungtinę veiklą.

Antra, šiuo metu jungtinės veiklos institutas reglamentuojamas ir jungtinės veiklos (partnerystės) sąvoka pateikiama CK šeštos knygos IV dalyje prie atskirų sutarčių rūšių. Darytina išvada, jog jungtinė veikla LR CK yra suprantama kaip atskira civilinės sutarties rūšis – t. y. siauriau negu jungtinė veikla kaip verslo vykdymo forma. Tačiau reikia pasakyti, kad jungtinės veiklos sutartis turi daugelį ypatybių, išskiriančių ją iš kitų sutarčių. Pirmiausia, ji dažnai būna ne dvišalė, o daugiašalė, t. y. joje dalyvauja daugiau kaip du partneriai. Kadangi

tokia sutartis reiškia tam tikrą bendrą partnerių veiklą, jos įgyvendinimas turi tęstinį (dažniausiai laike neapibrėžtą) pobūdį ir yra susijusi su partnerių dalyvavimu santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Be to, skirtingai negu kitos sutartys, pavyzdžiui, pirkimo pardavimo, paskolos, jungtinės veiklos sutartis pati savaime nėra tikslas, ji labiau yra priemonė kitoms sutartims sudaryti. Turint omenyje, kad sudarant sutartį dažnai neįmanoma išsamiai apibrėžti, ką turės atlikti kiekvienas iš partnerių, taip pat tai, kad jungtinės veiklos sutarties šalių interesai yra sutampantys (nepriešpriešiniai), tokia sutartis turi koordinacinį pobūdį, reikalaujantį iš jos partnerių nuolatinio savo veiksmų derinimo vykdam sutartį. Taigi jungtinės veiklos sutartis yra pagrindas ne tik sutartims su trečiaisiais asmenimis sudaryti, bet ir vėlesniems susitarimams tarp šalių [16, p. 417]. Būdamos laisvos nusistatytų būdus ir priemones, kuriais bus siekiama bendro tikslo, šalys turi teisę susitarti ir dėl to, kad bendram tikslui pasiekti būtų įkurtas jų bendrai kontroliuojamas juridinis asmuo. Sutarties laisvės principas leidžia šalims sudaryti sutartį, turinčią kelių rūšių sutarčių elementų (CK 6.156 str. 3 d.), todėl šalys gali sudaryti jungtinės veiklos sutartį, turinčią preliminariosios įmonės, netgi uždarnosios akcinės bendrovės steigimo sutarties elementų. Manytina, kad remdamasis vien pasirašyta jungtinės veiklos sutartimi partneris negalės reikalauti pakeisti, pavyzdžiui, įsteigto juridinio asmens steigimo dokumentų ar valdymo organo, o kitam partneriui nesilaikant jungtinės veiklos sutarties nuostatų tai sukels tik bendrąsias prievolių neįvykdymo teises pasekmes. Paimavos gali sukelti ir civilinių bei įmonių įstatymų neatitikimai. Pavyzdžiui, galiojantis LR CK neriboja, kokio pobūdžio turtą, darbą ar žinias gali įnešti partneris į jungtinę veiklą. Tuo tarpu Akcinių bendrovių įstatymo 45 str. 3 dalyje imperatyviai numatyta, kad nepiniginiais įnašais į bendrovės kapitalą negali būti išimtas iš civilinės apyvartos turtas, taip pat darbai ir paslaugos.

Kitas Lietuvos privatinės teisės šaltinis – šiuo metu galiojantis Investicijų įstatymas tiesiogiai nenumato tarptautinės jungtinės veiklos nei siaurąja, nei plačiąja prasme. Tačiau Investicijų įstatymas nedraudžia nei sutartinės jungtinės veiklos (pavyzdžiui, kai siekiama bendromis lėšomis vien įsigyti ilgalaikį turtą ir jo ne naudoti ūkinėje komercinėje veikloje), nei jungtinės veiklos bendros įmonės prasme (pavyzdžiui, kai bendromis lėšomis įsigytas ilgalaikis turtas yra įnešamas į naujai steigiamos bendros įmonės – uždarnosios akcinės bendrovės – įstatinį kapitalą ir vėliau naudojamas jos ūkinėje komercinėje veikloje).

Esminę reikšmę Lietuvos teisėje turi ir CK 6.969 str. 4 dalies nuostata, numatanti jungtinės veiklos sutarties privalomą rašytinę (o įstatymo numatytais atvejais ir notarinę) formą. Formos nesilaikymas jungtinės veiklos sutartį daro negaliojančią, taigi nors šalys ir bendradarbiauja jungtinėje veikloje, tačiau neiforminus savo santykių pagal įstatymo reikalavimus, nesusiklosto ir jungtinės veiklos civiliniai teisiniai santykiai. Nesant tinkamai įformintos jungtinės veiklos sutarties, šalims bendradarbiaujant įsteigta bendra įmonė taip pat negalės

būti vadinama jungtinės veiklos įmone, o tokie susiklosę santykiai – tarptautine jungtine veikla.

Nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo užsienio investicijas reguliuojantys teisės aktai buvo gana liberalūs privačiam verslui ir procentiškai ribojo užsienio investicijų dalyvavimą tik valstybinėse akcinėse įmonėse. O bendrų įmonių išskyrimas kaip užsienio investicijų formos atliko daugiau formalų vaidmenį, skatinantį užsienio investicijas, nes bendra įmonė automatiškai dar nereikšė konkrečios teisinės įmonės rūšies. Ją jungtinės veiklos partneriai laisvai galėjo nustatyti savo susitarimu, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos įmonių įstatymu. Bendros įmonės steigimas taip pat nesukėlė jokių teisinių pasekmių, palyginti su kitos įmonės, pavyzdžiui, vietos kapitalo uždarnosios akcinės bendrovės, steigimu. Taigi atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje privačių bendrų su užsienio kapitalu įmonių steigimas ir veikla buvo reguliuojama daugiau civilinės ir įmonių, o ne užsienio investicijų teisės normomis.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai tarptautinę jungtinę veiklą traktuoja plačiąja prasme ir pripažįsta abi jos formas: bendrą įmonę ir sutartinę jungtinę veiklą.

IŠVADOS

1. Nėra jokio vieno bei visą apibrėžiančio ne tik konkrečiai tarptautinės jungtinės veiklos, bet ir apskritai jungtinės veiklos apibrėžimo.

2. Tarptautinė jungtinė veikla kilo iš siekio bendradarbiauti, sumažinti arba panaikinti rizikas, galimas imantis rizikingos dvejų ar daugiau šalių valstybės sienas kertančios veiklos, dažniausiai susijusios su verslu ir investicijomis.

3. Jungtinė veikla nuo kitų verslo bendradarbiavimo formų atibojama atsižvelgiant į jos subjektinę pusę – bendro tikslo tarp dalyvių buvimą ir jų integruotumo laipsnį. Šalių bendradarbiavimas jungtine veikla gali būti vadinamas tik tuo atveju, jeigu jis yra paremtas tarpusavio sutartimi, numatančia bendrą tikslą (projektą), kurį jungtinės veiklos dalyviai planuoja pasiekti (įgyvendinti) skirdami tam savo jėgas ir/ar turtą. Tačiau tas bendradarbiavimas nėra tiek susijęs, kad jį būtų galima vadinti visišku susiliejimu ar įsigijimu.

4. Jungtinė veikla objektyviai gali pasireikšti bendrai steigiamu nauju juridiniu asmeniu arba vien pasirašyta tarp jos dalyvių jungtinės veiklos sutartimi. Jungtinė veikla gali būti suprantama dviem pagrindinėmis prasmėmis: siaurąja prasme jungtinė veikla reiškia bendrą įmonę, kurią įsteigia jos dalyviai, įgyvendindami savo bendrą investicijų tikslą (projektą) ir į šios įmonės kapitalą ar veiklą įnešdami savo turtą, pinigus ar kitas vertybes, nedraudžiamas teisės aktais, bei mainais už tai gaunantys įsteigtos įmonės akcijas (dalis), būdami susitarę dalytis pilną, nuostolius, valdymą bei kontrolę (didžiausio laipsnio integruotumo jungtinė veikla). Pati sąvoka „bendra įmonė“ nelemia konkrečios teisinės formos, nors dažniausiai, siekiant apriboti dalyvių atsakomybę, pasirenkama ribotos atsakomybės bendrovė. Tuo

tarpu jungtine veikla plačiąja prasme vadinamas susitarimas, kuriuo šalys susitaria veikti kartu siekdamos tam tikro tikslo arba tam tikros veiklos ir tuo tikslu sujungia savo turtą, darbą ar žinias, tačiau nusteigia naujo teisinio organizacinio subjekto (mažiausio laipsnio integruotumo jungtinė veikla).

5. Užsienio (tarptautinį) elementą jungtinėje veikloje lemia jos subjektai (skirtingų valstybių fiziniai ar juridiniai asmenys) arba jungtinės veiklos objektas (bendras tikslas įgyvendinamas užsienio valstybėje).

6. Jungtinės veiklos subjektų tikslas investuoti ir užsienio (tarptautinis) elementas lemia, kad tarptautinė jungtinė veikla yra viena iš užsienio investicijų formų, todėl patenkanti į valstybės šeimininkės teisinio reguliavimo sritį, nustatančią konkrečią teisinę tarptautinės jungtinės veiklos išraišką toje valstybėje.

7. Bendra veikla, kuri pagal subjektus ir subjektinę pusę galėtų būti priskirta tarptautinei jungtinei veiklai, tačiau neatitinka valstybės šeimininkės teisės aktų reikalaujamos objektyvios išraiškos, negali teisiškai būti vadinama tarptautine jungtine veikla.

8. Bendros įmonės, kurios pagal subjektą ir objektą galėtų būti priskirtos tarptautinei jungtinei veiklai, tačiau kurių subjektinė pusė yra susijusi ne su bendru jos dalyvių tikslu ir sutarties šalių laisvės principu, o valstybės šeimininkės įstatymų reikalavimų laikymusi, taip pat negali teisiškai būti vadinamos tarptautine jungtine veikla.

9. Tarptautinė jungtinė veikla yra sudėtingas socialinis santykis ne vien ekonomine ar finansine, bet ir teisine prasme. Tarptautinės jungtinės veiklos užsienio (tarptautinis) elementas lemia, kad tarptautinei jungtinei veiklai reguliuoti bus taikomos mažiausiai dvejų valstybių teisinės sistemos. Jungtinės veiklos objektyvi išraiška lemia, ar ji bus reguliuojama vien sutarčių teisės normomis, ar ji bus pavaldi ir įmonių teisei.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*, 2000, nr. 74-2262.
2. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*, 1964, nr. 19-138.
3. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Žin.*, 1990, nr. 14-395.
4. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. *Žin.*, 2000, nr. 20-495.
5. Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Žin.*, 1991, nr. 2-38.
6. Lietuvos Respublikos užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Žin.*, 1995, nr. 55-1351.
7. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Žin.*, 2003, nr. 112-4990.
8. Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymas. *Žin.*, 2007, nr. 76-3004.
9. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Žin.*, 2000, nr. 64-1914.
10. Amin, Y.; Yadong, L. 2001. *International Joint Ventures: theory and practice*, M. E. Sharpe, Inc, 2001.
11. Shuler, F. S.; Tarique, I. 2006. Alliance Forms and Human Resource: Issues, Implications, and Significance.

- Handbook of Strategic Alliances*, Sage Publications, 2006.
12. Braun, H. 2000. *Joint Ventures im amerikanischen und deutschen Internationalen Privatrecht*, Peter Lang, 2000.
  13. Casson, M. J. 2006. Mol, Strategic Alliances. *Handbook of Strategic Alliances*, Sage Publications, 2006.
  14. Comben, A. 2005. *Joint Ventures and Shareholders' Agreements*. West Sussex: Tottel Publishing, 2005.
  15. Göthel, S. R. 1999. *Joint Ventures im internationalen Privatrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, Heidelberg, 1999.
  16. Гушин, В. В.; Овчинников, А. А. 2006. *Инвестиционное право*. Москва: Эксмо, 2006.
  17. Gutterman, A. 2002. *A short course in International Joint Ventures*. World Trade press, 2002.
  18. Herrmann, A.; Liebau, E.; Schättiger, H.; Wahnschaffe P. 2005. Erfolgsfaktoren von Joint Ventures kleiner und mittlerer Unternehmen in Ländern Mittel- und Osteuropas, Centre of International Studies, Hamburg, CIS Papers, 2005, vol. 10.
  19. Hewitt, I. 2005. *Joint Ventures*. London: Sweet & Maxwell Limited, 2005.
  20. Huber, L. 1992. *Das Joint-Venture im internationalen Privatrecht, Helbing und Lichtenhahn*, 1992.
  21. *International Encyclopedia of Laws. Corporations And Partnerships*. Hague: Kluwer Law International, Canada, 2004, t. 1.
  22. *International Joint Ventures: A Practical Approach to Working with Foreign Investors in the U.S. and Abroad*. USA: American Bar Association, 1990.
  23. *International Joint Ventures in Emerging Economies, Past drivers and Emerging Trends*, Jaideep Anand, Prashant Kale, *Handbook of Strategic Alliances*, Sage Publications, 2006.
  24. Joint Ventures and Competitive Strategy, Harrigan K. R. *Strategic Management Journal*, 1988, vol. 9, no. 2.
  25. Ellison, J.; Kling, E. 1997. *Joint Ventures in Europe*, Reed Elsevier (UK), 1997.
  26. Karalis, J. P. 1992. *International Joint Ventures: A Practical Guide*. St. Paul, Minn.: West Publishing Co, 1992.
  27. Lang, Temple J. 2004. *International Joint Ventures Under Community Law, Mergers & Acquisitions and Joint Ventures*. Bary Hawk/Fordham Corporate Law institute, 2004.
  28. Mikelėnas, V. 2001. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
  29. *OECD Benchmark definition of foreign direct investment*, Third Edition, Organisation for Economic Co-operation and Development, 1996
  30. Piesarskas, B. 2005. *Anglų-lietuvių kalbų žodynas ANGLONAS*, 2005.
  31. Rammello, Stephan. 2001. *Corporations in Private International Law: A European Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
  32. Sornarajah, M. 2004. *The International Law on Foreign Investment*. 2 nd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
  33. Schlossberg, Robert S. 2004. *American Bar Association, Section of Antitrust Law*, American Bar Association, 2004.
  34. Miller, G. W. *The Joint Venture: Problem Child of Partnership California Law Review*, 1950, vol.38, no. 5.
  35. Shenkar, O.; Zeira, Y. *Human Resources Management in International Joint Ventures: Directions for Research*, The Academy of Management Review, 1987, vol. 12, no. 3.

36. Ferrazzi, G. 1989. *Forging Aboriginal. Non-Aboriginal Partnerships: The Joint-Venture Model*, The Canadian Journal of Native Studies, vol. 9, no. 1.
37. *Investment Canada Act* (1985, c. 28 (1st Supp.)). <http://laws.justice.gc.ca/en/> [žiūrėta 2007 08 28].

CONCEPT OF INTERNATIONAL JOINT VENTURE IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW

Laimonas Marcinkevičius *
Mykolas Romeris University

Summary

This article comparatively analyses genesis and concept of the international joint venture, which is one of the main contemporary forms of foreign investment and one of the most important fields of economy and a popular form of strategic co-operation in business, according to the law of Lithuania, USA, Canada as well as international private law. Main features and forms of the international joint venture, i.e. joint enterprise and contractual joint venture, have been researched. The article ends with formulation of the definition of the international joint venture in international private law and presentation of the main conclusions.

The joint venture must be distinguished from other business co-operation agreements taking into consideration its subjective part, i.e. existence of joint purpose between its participants, as well as degree of integration of the latter. Co-operation between the parties may be called a joint venture only when that co-operation is based on a mutual contract, which provides for common purpose (project) that is planned to be reached (carried out) by participants of the joint venture, who contribute their efforts and/or property. However, such co-operation is not so close as to call it a complete merger or acquisition.

Materially the joint venture may be manifested either by joint constitution of a new legal person or merely by a joint venture contract signed by and between its participants. Thus the joint venture may be understood in two main senses. In strict sense, the joint venture means a joint enterprise which is founded by its participants while implementing their common investment purpose (project); and they contribute their property, money and other values that are not prohibited by the laws into the capital and activities of that enterprise, in return receiving stocks (shares) of the founded enterprise; and it is agreed between them to share the profit, losses, management and control (the most integrated joint venture). The very term "joint enterprise" does not determine a particular legal form of that enterprise, even though usually a limited liability company is chosen in order to limit liability of the participants. In the broadest sense, the joint venture is an agreement under which the parties agree to act together in order to reach some purpose or pursue some activity, and their property, work or knowledge is combined to that end; however, none new legal unit is founded (the least integrated joint venture).

Keywords: joint venture, joint enterprise, foreign investment, direct investment, partnership.

---

* Lecturer of International Law Department of Law Faculty of Mykolas Romeris University.